

Posudek oponenta disertační práce PhDr. Mgr. Tomáše Komárka

“Souvislost edukačního stylu učitele s vnímanou akademickou účinností žáků ZŠ“

předkládané v roce 2017 na Katedře psychologie FF UK

- **Stručná charakteristika práce a její celkové zhodnocení**

Disertační práce *Souvislost edukačního stylu učitele s vnímanou akademickou účinností žáků ZŠ* představuje cenný odborný počin ve vztahu k hledání optimálních podmínek pro edukační praxi základní školy, pro efektivní práci učitele ve prospěch rozvoje žáků.

Autor ve své práci reaguje na aktuální otázky školní praxe, věnuje se problematice interakce učitele a žáka a ačkoli taková zaměření jsou v zahraničním i našem výzkumu poměrně častá, zvolil originální studii, která se zabývá poznáváním specifických atributů této interakce. Vytčené cíle disertační práce byly jistě naplněny, škoda, že si autor nekladl pro empirické šetření i další dílčí otázky, aby lépe využil tak rozsáhlý a bohatý empirický materiál. Předpokládám, že ještě využije v dalších publikačních počinech.

- **Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů**

Disertační práce T. Komárka se orientuje na zajímavou i aktuální problematiku. Považuji za užitečné hledat souvislosti proměnných vstupujících do edukační interakce učitelů a žáků a zkoumat jejich souvislosti s efektivitou práce na straně učitele i žáka. Základní tematické oblasti předložené práce jsou *vnímaná akademická účinnost žáků* a *edukační styly učitele*, tedy komplexní fenomény ve školní praxi sledované, které mají řadu relevantních psychologických aspektů, z nichž některé z nich jsou reflektované v předložené práci. Je sympatické, že disertační projekt vychází z praxe vysokoškolského učitele, který se podílí na profesní přípravě učitelů a je zřejmé, že jeho výsledky také tam mohou směřovat.

Předložená disertační práce (celkem bez příloh 149 stran, z toho 130 stran textu) má teoreticko-empirický charakter. V teoretické části se autor nejprve věnuje *vnímané osobní účinnosti* a šířeji představuje právě tuto koncepci v pojetí A. Bandury. Od ní odvíjí koncept *vnímané akademické účinnosti*, který je těžištěm jeho zájmu. V této části vcelku přehledně směřuje od obecnějších ke konkrétnějším poznatkům a k možným souvislostem pro edukační prostředí školy. Z hlediska cílů disertačního projektu tkví těžiště této části v subkapitole 1.7. Druhá kapitola teoretické části je věnovaná *stylům výchovy dospělých* (rodičů a učitelů). Jde o věcně rozsáhlou problematiku, ze které autor vybírá různé poznatky a představuje je čtenáři. Opírá se o různé výsledky našich i zahraničních výzkumů, které dobře zpracoval a prezentoval. V tomto oddíle se objevují drobné nepřesnosti, které nejsou zásadní, ale spíše formální povahy; kupříkladu na s. 34 autor hovoří o *čtyřech stupních řízení* – slabé, střední, silné, rozporné, když jistě přesnější pojem jsou *formy* nebo *způsoby řízení*. 2. kapitola jako celek na mě působila méně logicky uspořádaně. Například subkapitolu 2.8

Výchovné a edukační styly z historické perspektivy nepovažují za podstatnou, a pokud se autor rozhodl tyto poznatky předložit, očekávala bych je při seznamování s výchovnými styly a jejich pojetím. Domnívám se, že i subkapitola 2.7 *Edukační vztah mezi učitelem a žákem z pohledu teorie attachmnetu* je spíše nadbytečná, i když jistě uvádí zajímavé poznatky, ale v empirické části se autor attachmnetu nevěnuje. Vybrané poznatky z této subkapitoly by však případně mohly obohatit subkapitolu 2.9, která je stěžejní, protože otevírá *souvislosti edukačních stylů učitelů a vnímané akademické účinnosti žáků* pro vlastní empirické šetření.

Autor pracuje s primárními prameny, které jsou s porozuměním a vlastní zkušeností se školní praxí dobře zpracovány. Souhrnně lze konstatovat, že teoretická část práce postihla důležité aspekty a stala se vhodným poznatkovým základem pro vlastní empirické šetření.

Empirická část disertačního projektu se zaměřila na dva základní cíle, které jsou jasně prezentovány a formulovány v pěti hypotézách ověřujících souvislosti edukačního stylu učitele a vnímané akademické účinnosti žáků a porovnání obou hlavních proměnných u žáků ze dvou typů škol - standardní základní školy a základní školy, v nichž je využíván výukový program „Začít spolu“. Částečně je projekt vázán na grantový projekt školitelky doktoranda. Metodologické souvislosti šetření jsou poměrně široce uvedeny, dokonce jsou zařazeny i subkapitoly, které obecně vysvětlují specifika standardních a alternativních škol ve sledovaných souvislostech (5.1) nebo stadia kognitivního vývoje respondentů, tj. žáků 5. ročníků základních škol (6.1) a vlastně se vrací k teoretickým východiskům práce. Na tomto místě spíše odvádí pozornost čtenáře od důležitých metodologických aspektů výzkumu. Dotazníkové metody jsou zvoleny adekvátně, některé jsou představeny stručně, jiné podrobněji, u některých jsou uvedeny jejich psychometrické charakteristiky, u jiných nikoli.

Design výzkumu počítá s dotazováním, dotazníky byly zadávány skupinově a šetření se týkalo 896 žáků z 20 základních škol z 6 krajů ČR. Autor uvádí, že administrace probíhala převážně v elektronické nebo papírové podobě. Je možné tuto okolnost sběru dat přesněji popsat? Velký soubor dotazovaných umožňuje i rozsáhlejší práci s daty, i když prezentované výsledky se poměrně úzce zaměřily jen na deklarované hypotézy, aniž by vymezily další dílčí úkoly či otázky. Škoda.

Výsledky výzkumu jsou prezentovány přehledně, místy až příliš stručně. Jako zvědavý čtenář jsem postrádala podrobnější komentáře ke všem prezentovaným tabulkám či grafům (např. u tabulek 15 – 19 chybí podrobněji analyzující text; graf 5 je nesrozumitelný - jak se k hodnotám hrubých skóre došlo?). Výsledky jsou jistě velmi zajímavé, otevírají mnoho dalších otázek. Na některé z nich autor reaguje v *Diskuzi*, která je poměrně rozsáhlá, důkladná a bohatá, i když „poněkud méně důsledně drží svůj tvar“ a obsahuje i shrnutí výsledků výzkumu. Oceňuji, že autor systematicky připomíná výsledky různých výzkumů, porovnává, vysvětluje a tím i dokladuje, jak obtížné je zkoumat komplexnější jevy v edukačních procesech a vztazích mezi učiteli a žáky.

Závěr pak je střízlivým a věcným završením předložené studie.

Autor rozhodně relevantně pracuje s odbornými zdroji a patřičnými bibliografickými odkazy, pracuje koherentně se zkratkami, přirozeně pracuje s odborným jazykem. Jde vysloveně o odborný text, srozumitelný a jasný. Konkrétněji k některým formálním momentům:

- V obsahu autor pracuje se zkratkami i celými pojmy, domnívám se, že ani do obsahu odborného textu zkratky nepatří. Navíc je samozřejmě vysvětlení používaných zkratek uvedeno až za obsahem.
- Jak už jsem uvedla, formálního charakteru je i připomínka ke komentáři ke všem prezentovaným tabulkám, grafům apod.

Vlastní přínos

Disertační práce T. Komárka představuje kvalitní teoreticko-empirickou studii, která se opírá o bohatý soubor odborných pramenů a realizuje dosti rozsáhlé výzkumné šetření přímo v podmínkách edukační praxe základních škol. Její přínos spočívá zejména v otevření problematiky vnímané akademické účinnosti žáků a edukačních stylů učitelů v základních školách. Sám autor přináší zajímavé výsledky, které otevírají další otázky věcně i metodologické.

• Dotazy k obhajobě

- K optimálnímu stylu výchovy: ačkoli je vždy lákavé a chtěné vědět, co je „nejlepší“, „správné“ apod., je to ošemetné. Jen pro doplnění informací v příslušné subkapitole několik otázek: jak se mění optimální styl výchovy rodičů (ev. učitelů) s věkem dítěte (žáka)? Jaké odlišnosti je možné zmínit v souvislosti s genderovými charakteristikami? Jak samotné dítě může ovlivnit styl výchovy dospělých?
- Jak výsledky mohla ovlivnit skutečnost, že dotazník, ve kterém žáci reflektovali edukační charakteristiky učitele svými očima, byl využit úplně na samé spodní hranici doporučené pro práci s ním?
- U žáků ze škol pracujících podle „Začít spolu“ se pracuje v menších skupinách, jak je v práci uvedeno. Může tato okolnost souviset s tím, že reflexe učitele u těchto žáků má menší rozptyl výsledků než u ostatních?
- Jaké další výsledky by mohly nabídnout data z výzkumného šetření?

Závěr

Předloženou studii PhDr. Mgr. Tomáše Komárka lze akceptovat jako **disertační práci, která splňuje požadavky** standardně kladené na odborné studie tohoto druhu v oboru sociální psychologie. Proto jeho **práci doporučuji k obhajobě** (s klasifikací prospěl).

